

JAKAB VERONIKA

A szlovákiai magyar középiskolai anyanyelvtankönyvek állapotáról

VERONIKA JAKAB

On the State of Mother Tongue Textbooks of Hungarian Secondary Schools in Slovakia

Indexing Terms: mother tongue textbooks of Hungarian secondary schools in Slovakia; content, structure and methodology solutions; pedagogues' opinions, survey

1. Bevezetés

A határon túl élő magyar tanulók számára a magyarnyelv-tankönyvek voltaképpen elsődleges információforrásként szolgálnak anyanyelvük nyelvtani, nyelvhelyességi, helyesírási s egyéb tárgyköreire vonatkozó kérdéseivel kapcsolatosan. Ezen oknál fogva a szlovákiai magyar oktatási segédletek minőségi elemzése kiemelkedően fontos. A legkorábbi szlovákiai magyar tankönyvbírálatok elsősorban egy-egy alap- vagy középiskolai szaktanár nevéhez fűződtek, a szakemberek általi mélyreható és rendszeres nyelvtankönyv-elemzésről csupán 2011-től beszélhetünk. Ennek kezdete a Variológiai Kutatócsoport 2010-es megalakulására vezethető vissza, melynek tagjai évente nemzetközi szimpóziumot rendeznek, ahol a szakembereknek lehetőségük nyílik eredményeik szervezett keretek közötti bemutatására.

A nyelvtankönyvek szakmai szempontú vizsgálata lényeges, azonban mégsem elegendő, hiszen a legértékesebb véleményekkel azok a pedagógusok szolgálhatnak, akik az egyes tankönyvekkel nap mint nap dolgoznak. E tény figyelembevételével állítottam össze a 2019 januárjában végzett felmérésemhez szükséges kérdőívet, amelynek általános célja a szlovákiai magyar tannyelvű gimnáziumok és szakközépiskolák számára készült anyanyelvtankönyvekkel kapcsolatos pedagógusi álláspontok feltérképezése volt.

Jelen dolgozat célja a felmérés során felgyűjtött eredmények közzététele. Bevezettképpen előbb bemutatom a vizsgált tankönyveket és keletkezésük körülményeit, majd – röviden jellemezve az érintett kérdésköröket – megfogalmazom a felmérés során kapott válaszok tanulságait, miközben a felgyűjtött adatokról is áttekintést nyújtok.

2. A tankönyvek keletkezésének körülményei

Az általam vizsgált anyanyelvtankönyvek keletkezése szorosan összefügg a 2008-as közoktatási reformmal, amely szinte teljes egészében változtatta meg – egyebek mellett – az anyanyelvi oktatást. Az új szabályozások forrásául különböző európai uniós

dokumentumok szolgáltak, s ezek elfogadása nyomán olyan alapelvek léptek érvénybe, amelyek megvalósításához az új anyanyelvtankönyvek készítése pusztán az első lépés volt.

A gimnáziumok és középiskolák első osztálya számára készült tankönyv a reformok elfogadása utáni évben, tehát 2009-ben jelent meg. A szerzőket (Misad Katalin–Simon Szabolcs–Szabó Mihály Gizella) mind a négy középiskolai anyanyelvtankönyv elkészítésével megbízták, 2012-ben azonban az Iveta Radičová vezette szlovák kormány megbukott, s az előrehozott választások után a oktatásügyi minisztérium élére új tárcavezető került, aki új pályázatot hirdetett, ennek eredményeként a további tankönyvek – tehát a második, harmadik és negyedik osztály segédleteinek – elkészítése már más kiadó, ill. más szerzők gondjaira lett bízva. A további három tankönyv a 2012-es év végén jelent meg, s jöllehet szemléletüket tekintve a 2009-ben kiadott segédlet folytatásának kellett volna lenniük, a gyakorlatban mégis a hagyományos nyelvtanítás módszerei, illetve az egynyelvű szemlélet elvei tükröződtek bennük (Misad 2014, 125. p.; Misad 2015, 73–74. p.). A három vonatkozó segédlet az anyaországi társszerző – Uzonyi Kiss Judit – Magyarországon megjelent tankönyvcsaládjának egyes részeire épült, a szerzőpáros szlovákiai tagja pedig az egyes fejezeteket csupán kiegészítette.

3. A felmérés

A felmérés célja a szlovákiai magyar szakos pedagógusok véleményének megismerése volt, s az ehhez szükséges adatokat egy általam összeállított kérdőív segítségével gyűjtöttem fel. A kérdőív három részből állt. Az első részben a tanórára való felkészüléskor alkalmazott tankönyvek használatára, illetve adekvátságára vonatkozó kérdéseket fogalmaztam meg; a második és harmadik részben pedig már olyan állításokat alkotam, amelyek közvetlenül az Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly tollából származó Magyar nyelv tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 2. osztálya számára c. nyelvtankönyvre vonatkoztak;¹ mindössze annyi különbséggel, hogy míg a második rész általánosabb jellegű volt, addig a harmadik részben megfogalmazott állítások középpontjában már kifejezetten a Szófajtan című fejezet állt.

A kérdőívet elektronikus úton 20 gimnáziumba és 5 szakközépiskolába juttattam el. Az oktatási intézmények közül egy-egy a Pozsonyi, Szenci, Galántai, Lévai, Rozsnyói, Töketerebes, Nagymihályi járásban, kettő az Érsekújvári, Rimaszombati és Losonci járásban, három a Kassai, illetve Kassa környéki járásban, négy a Komáromi járásban, öt pedig a Dunaszerdahelyi járásában működik. Összesen 25 középiskolai magyar szakos pedagógust kértem meg az űrlap névtelenül történő kitöltésére, melyből 15-öt kap-

1 Jelen tanulmányban bemutatni kívánt felmérésem a 2018/2019-es tanévben készült diplomamunkám egy fejezetének kivonata. Mivel szakdolgozatomban tartalmi szempontból a 2. osztály számára készült magyaryelv-tankönyv vizsgálatára irányult, ezért ezen felmérés középpontjában is mindenekelőtt ez a segédlet állt. Ezúton szeretnék köszönetet mondani téma-vezető tanáromnak, Misad Katalinnak a dolgozat megírásához nyújtott segítségéért, szakmai tanácsaiért.

tam vissza. A felgyűjtött adatokat a kérdőív egyes részeihez igazodva jelen dolgozatban is három alfejezetben tekintem át.

3.1. A szlovákiai anyanyelvtankönyvek használata és tartalmi feldolgozottsága

A kérdőív első részében megfogalmazott első kérdéshez (*Mely tankönyvet/tankönyveket használja a tanítási órára való felkészüléshez?*) hat válaszlehetőséget csatoltam, ezek a következők voltak:

a. Kovács László 1997. *Magyar nyelv a középiskola 1–4. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1.–4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

b. Misad Katalin–Simon Szabolcs–Szabó Mihály Gizella 2009. *Magyar nyelv a gimnázium és a szakközépiskolák 1. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

c. Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 2. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre II. ročník gymnázií a pre II. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, TERRA vydavateľstvo, s. r. o.

d. Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák III. osztály számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre III. ročník gymnázií a pre III. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, TERRA vydavateľstvo, s. r. o.

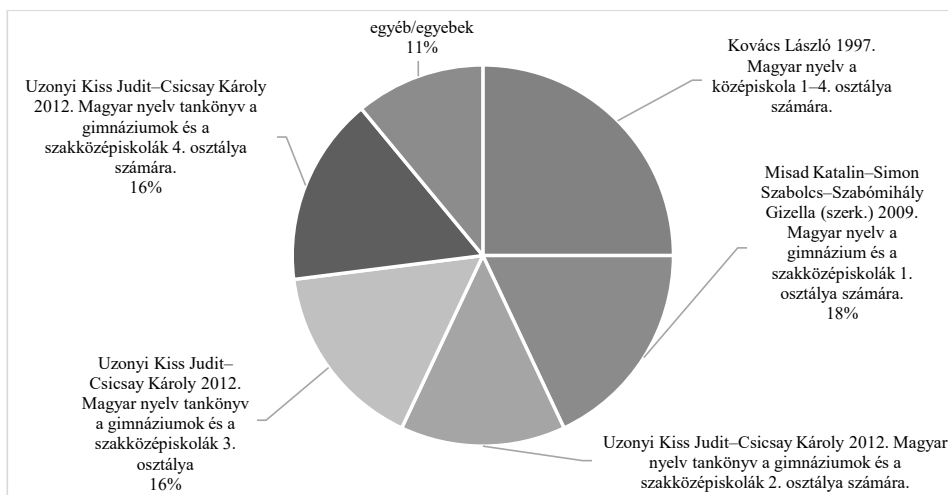
e. Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 4. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre IV. ročník gymnázií a pre IV. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, TERRA vydavateľstvo, s. r. o.

f. egyéb/egyebek

Az első kérdésre 44 visszajelzés érkezett, amely szerint a tanítási órára való felkészüléskor a tanárok 25%-a a Kovács László által írt tankönyvet, 18%-a a Misad Katalin, Simon Szabolcs és Szabó Mihály Gizella tollából származó 1. osztály számára írt segédletet, 14%-a az Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly készítette tankönyvsorozat másodikok számára készült kötetet veszi alapul. A pedagógusok 16%-16%-a a 3. és 4. osztály számára írt tankönyveket szintén használja, s 11%-uk megjelölte a kifejtést igénylő „egyéb” opciót is. A beérkezett válaszok arra engednek következtetni, hogy a gyakorló pedagógusok az órára való felkészüléshez szívesen alkalmaznak magyarországi tankönyveket és feladatlapokat; sőt egyes válaszok konkrét kiadványokra² is utaltak.

2 Antalné Szabó Ágnes 2012. *Hogyan írjam? Helyesírási gyakorlólapok középiskolásoknak*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. Hangay Zoltán 1993. *Magyar nyelvi gyakorlókönyv*. Budapest, Trezor. Rácz Endre–Szemere Gyula (szerk.), 2006. *Mondattani elemzések*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

1. ábra. A pedagógusok által a tanítási órára való felkészüléskor használt tankönyvek

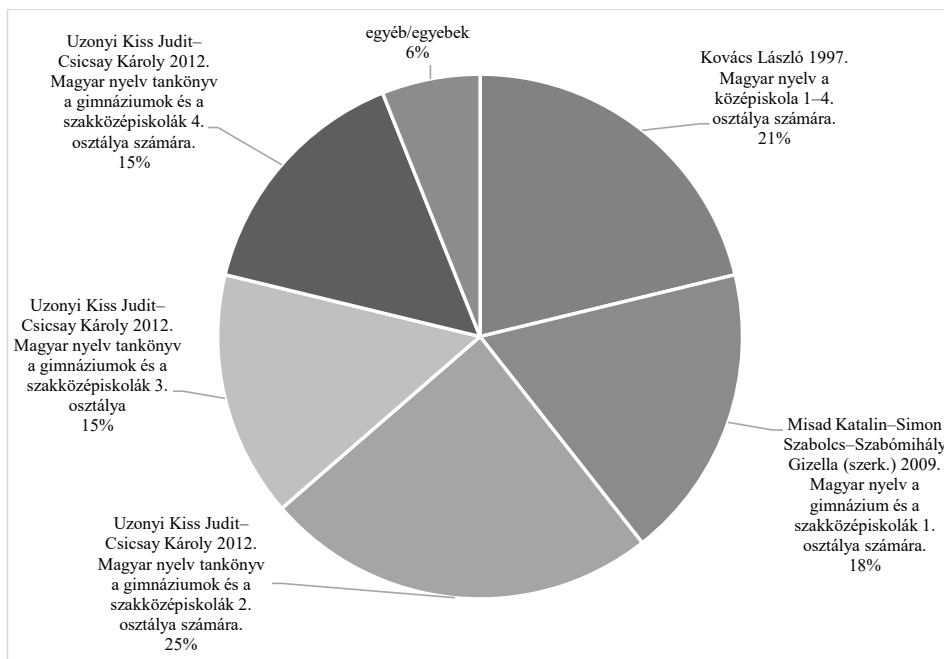
Az első és a második kérdés szorosan kapcsolódik egymáshoz, ezért értelemszerűen a második kérdéshez (*Melyik tankönyvet tartja a tananyag tartalmát tekintve megfelelőbbnek?*) is ugyanazon válaszlehetőségeket kapcsoltam, mint az elsőhöz. Ebben az esetben 33 választ kaptam, amelyek elemzése után megállapíthattam, hogy a pedagógusok – a tananyag tartalmi feldolgozásának tekintetében – 25%-ban az Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly szerzőpárosnak a 2. osztály számára készült tankönyvével a legelégedettebbek. Nagyfokú elégedettséget tükröz továbbá a Kovács László által írt segédletre érkezett 21% is, annak ellenére, hogy a szóban forgó tankönyvben nem érvényesülnek a hatályos Állami oktatási program szempontjai, ugyanis még a kilencvenes években jelent meg. Misad Katalin, Simon Szabolcs és Szabó Mihály Gizella nyelvtankönyve 18%-ot szerzett; Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly a 3. és 4. osztály számára készített segédlete egyenként 15%-15%-ot kapott.

Az első és a második kérdésre érkezett válaszok között azonban ellentmondást véltem felfedezni. A második kérdés kapcsán a megkérdezettek 25%-a a tananyag tartalmát tekintve az Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly 2. osztály számára készült tankönyvét tartja a legmegfelelőbbnek, a gyakorlatban azonban az első kérdésre érkezett adatok alapján csupán a megkérdezett pedagógusok 14%-a használja.

3.2. A második osztály számára készült anyanyelvtankönyv minőség vizsgálata

A kérdőív második része Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly szerzőpáros munkájára – a *Magyar nyelv tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 2. osztálya számára* c. segédletre – vonatkozó általánosabb jellegű állításokat tartalmazott. Mivel Szlovákiában a központilag meghatározott kritériumrendszernek való megfelelés mértékétől függ a tankönyvek forgalomba kerülése, ezért a kérdőív második részében található állítások megfogalmazásakor is mindenképp ezen tankönyvértékelési szempontokból indultam ki, szem előtt tartottam továbbá az áttanulmányozott szakirodalmat is.

2. ábra. A pedagógusok tankönyvértékelése a tananyag tartalma kapcsán

A pedagógusok az egyes állítások kapcsán – a kérdőív első részéhez hasonlóan – három lehetőség közül választhatták ki a számukra leginkább megfelelőt: egyetértek, részben egyetértek vagy nem értek egyet. A következőkben az eredményül kapott százalékos arányszámokat közlöm.

Az Állami oktatási program a magyar nyelv és irodalom tantárgy esetében célként a nyelvi és egyéb kompetenciák fejlesztését jelöli meg (vö. ISCED 3A 2011, 3–4. p.), tehát a tankönyvszerzőknek ezen elvárásnak eleget tevő nyelvtankönyvet kell készíteniük. A kérdőív első állításának (*A tankönyv alkalmas az ISCED 3A által megfogalmazott kompetencia alapú oktatásra.*) eredményei alapján a pedagógusok döntő többsége (60%) úgy véli, hogy a tankönyv részben tesz eleget a kompetencia alapú oktatás követelményeinek. A további vélemények 20-20%-os arányban oszlanak meg a pozitív és negatív értékelés között.

A tankönyvkutatók szakemberek által gyakran hangoztatott tény szerint a jó tankönyv alkalmas az önálló tanulásra (vö. Fischerné Dárdai 2006, 111. p.). A második állítás (*A tankönyv alkalmas arra, hogy a tanulók – pl. elmaradó óra esetén – önállóan, probléma nélkül sajátítsák el belőle a tananyagot.*) e gondolat nyomán került be a kérdőívbe. A felgyűjtött adatok arról tanúskodnak, hogy a válaszadók 40%-a az illető segédletet megfelelőnek tartja az önálló tananyag-elsajátításra, 27%-uk azonban már csak részben véli alkalmasnak az otthoni tanulásra, ugyanakkor a tanárok fennmaradó 33%-a nemleges válasszal szolgált.

A harmadik kérdést (*Milyen gyakran dolgoznak a tanítási órán a tankönyvvel?*) az a személyes véleményem ihlette, hogy a használati gyakoriság a tankönyv minőségének

egyik ismérve. A válaszok megoszlását tekintve az adatközlők 47%-a a tanítási órán csupán alkalmanként dolgozik a vonatkozó segédlettel. A válaszadók további 33%-ának gyakran, míg 20%-uk óráján szinte soha nem kerül elő a szóban forgó segédlet.

A negyedik és az ötödik állítás megfogalmazásakor egyrészt a bevezetésben említett szlovákiai tankönyvértékelési szempontok közül a tankönyv szerkezeti felépítésére irányuló követelménycsoportból indultam ki; másrészt szem előtt tartottam a szakemberek által közvetített azon gondolatot is, amely a szerkezet és a taníthatóság közötti párhuzamot emeli ki (vö. Fischerné Dárdai 2006, 111–112. p.; Kritériá é. n., 1–3. p.). A negyedik állításra (*A tankönyv szerkezeti felépítése következetes és egyértelmű.*) érkezett válaszok azt mutatják, hogy a tanárok 27%-a az illető tankönyv szerkezeti felépítésének következetességét és egyértelműségét teljes mértékben megfelelőnek tartja; a válaszadók többsége (60%) ezzel már csupán részben ért egyet, 13%-uk pedig egyáltalán nem.

Az ötödik állítás (*A tankönyvben pl. a címek, alcímek, fontosabb kifejezések jelölése következetes.*) arányai alapján a tanárok 54%-a teljesen, 46%-a pedig részben ért egyet a másodikosok számára írt segédlet címeinek, alcímeinek stb. jelölésbeli következetességével. Ebben az esetben nemleges válasz nem érkezett.

Az szlovákiai tankönyvértékelési kritériumrendszerben található további szempontok a tankönyvek módszertani megoldásaival kapcsolatos elvárásokat is megszabja. A hatodik állítással (*A tankönyv lehetőséget nyújt a legújabb tanítási módszerek alkalmazására.*) felgyűjtött adatokból kiindulva a vonatkozó tankönyv alkalmasságát a legfrissebb oktatási módszerek gyakorlatbeli átültetésére a pedagógusok 60%-a részben, 40%-a pedig teljesen kétségbe vonja.

A kérdőív második részének utolsó két állítása már a feladatok kvalitatív és kvantitatív jellemzőjéhez volt köthető. A hetedik állításra (*Az egyes tananyagrészekhez kapcsolódó gyakorlatok, feladatok minőségüket tekintve alkalmasak az átvett tananyag begyakorlására.*) érkezett visszajelzések azt mutatják, hogy a tanároknak csupán 13%-a elégedett teljesen a feladatok minőségével, 73%-a részben tartja megfelelőnek a feladatok színvonalát, a válaszadók 14%-a pedig elégedetlenségét fejezi ki.

Az utolsó állítás a feladatok mennyiségi tulajdonságára irányult (*A feladatok mennyiségi szempontból elegendőek az átvett tananyag begyakorlásához.*), s a pedagógusok véleménye a három válaszlehetőség között pontosan megoszlik, vagyis az egyetértés, részben egyetértés és a nem egyet értés is 33,3%.

3.3. A második osztály számára készült anyanyelvtankönyv Szófajtan c. fejezetének vizsgálata

A kérdőív harmadik része a gimnáziumok és szakközépiskolák második osztálya számára készült anyanyelvtankönyv Szófajtan c. fejezetének konkrét jelenségeire vonatkozó állításokat tartalmazott. Az adatközlők ebben az esetben is a három rendelkezésre álló lehetőség közül – egyetértek, részben egyetértek vagy nem értek egyet – választhatták ki a hozzájuk legközelebb állót.

Az alábbiakban is minden állítást egyenként ismertetek, majd a beérkezett adatok százalékarányos eloszlását közlöm.

Az első állítás (*A tankönyv Szófajtan c. fejezetében a hagyományos szófajtani felosztást sajátítják el a tanulók, azonban a szerző alkalmanként utal a Magyar grammatika című, egyetemi tankönyv által bemutatott újításokra is, melynek szükségességével...*) – megfogalmazásának alapját A szófajba sorolás szempontjai c. fejezetben megjelenő kétféle szemléletmód képezte, ugyanis a vonatkozó tananyag a hagyományos leíró nyelvtani szemlélet bemutatása mellett a nyelvtudomány frissebb eredményeire is reflektált. Mindez ugyan negatívan befolyásolja a tananyag kognitív feldolgozását, a pedagógusok 40%-a mégis teljesen egyetért az illető tananyag ilyen jellegű bemutatásával, s csupán 7%-a véli inefektív eljárásnak.

A második állítás (*A tankönyv Szófajtan c. fejezetében található ábrák [ágrajzok] támogatják a tananyag hatékony kifejtését.*) a szakirodalomból ismert azon tények nyomán került be a kérdőívbe, amelyek szerint az ábrák jótékony hatással vannak a tananyag elsajátítására, s hasonlóan fontos szerepet töltenek be az új anyag kifejtésekor is (vö. Kerber 2005, 26. p.). A vizsgált segédlet ágrajzairól a válaszadók 40%-a úgy gondolja, hogy megkönnyítik a tananyag kifejtését, az adatközlők 53%-a azonban pusztán az ezzel kapcsolatos részbeni egyetértését fejezi ki, 7 %-uk egyáltalán nem ért egyet hatékonyságukkal.

A szakirodalom szerint a tanulhatóság egy másik meghatározója a tankönyvben található ismeretek és a tanulók életkori sajátosságainak összhangja (vö. Fischerné Dárdai 2006, 111. p.). Ebből a tényből indultam ki a harmadik állítás (*A tankönyv Szófajtan c. fejezetében előfordulnak olyan ismeretek, amelyek nincsenek összhangban a tanulók életkori sajátosságaival.*) megfogalmazásakor is. A beérkezett válaszok arról tanúskodnak, hogy a pedagógusok 53%-a szerint a vonatkozó tankönyvben előfordul olyan ismeretanyag, amely nem reflektál a tanulók életkorára, további 40%-uk részlegesen ért mindezzel egyet, s csupán 7%-uk nem gondolja így.

A következő állításommal (*A tankönyvben tükröződő szemlélettel, mely szerint a suksükölés és a nákolás súlyos hibának számít...*) a szlovákiai magyar nyelvet oktató pedagógusok nyelvjárásokhoz való viszonyulását szerettem volna felmérni. Erre jó alkalmat szolgáltatott a tankönyv lapjain tükröződő normatív szemlélet, amely (egyebek mellett) a suksük és nákolás mint nyelvjárási jelenségek „súlyos hibának” való bélyegzésében nyilvánul meg. Kiemelendő, hogy az adatközlők 36%-a azonos állásponton van, 43%-a részben ért egyet, s pusztán a fennmaradó 21% ítéli el a nyelvjárásokkal szembeni ellenséges nézőpontot.

Az ötödik állítás (*A földrajzi és intézménynevek helyesírása című fejezet adekvát didaktikai módszerek segítségével, megfelelő módon, a szaktudományok eredményeit szem előtt tartva jeleníti meg az ismereteket.*) alapját az a tény szolgáltatta, hogy az illető tankönyvben a szerzők didaktikai szempontból inadekvát módon közölték a földrajzi- és intézménynevek helyesírásához kötődő szabályokat, ugyanis az akkoriban érvényes helyesírási szabályzatból szinte változatlanul emelték át őket a másodikosok számára készült segédletbe (vö. Uzonyi Kiss–Csicsay 2012, 92–94. p.; 96–97. p.; AkH.³ 2015, 70–83. p.). Ennek ellenére a felgyűjtött válaszok alapján elmondható, hogy a

3 A magyar helyesírás szabályai. Tizenkettedik kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó.

pedagógusok 27%-a a szabályok didaktikai transzformáció nélküli megjelenítésével egyetért, további 47% pedig részbeni egyetértését fejezi ki. A helyesírási ismeretek ilyen jellegű ismertetésének helyénvalóságát csak a pedagógusok 26%-a vonja kétségbe.

A hatodik állítást (*A melléknevekkel foglalkozó tananyag után található feladat mennyiségileg elegendő a melléknevekben szereplő j és ly betűk begyakoroltatására: „Pótold a következő melléknevekben a hiányzó j és ly betűket: moso_gó, terebé_es, ola_os, mora_ló, _ukacsos, hó_agos, fennhé_ázó, toka_i.”*) látszólag arra éleztem ki, hogy az adatközlők a j és ly betűk helyesírásának begyakorlásához mennyiségileg elegendőnek tartják-e az illető feladatot, ugyanakkor az is érdekelt, mennyien jelzik a feladatban található pontatlanságot (a szerzők a *morajló* és *fennhéjázó* szavakat a melléknevekhez sorolják, miközben ezek nem melléknevek, hanem melléknévi igenevek [vö. Uzonyi Kiss–Csicsay 2012, 99. p.]). A pedagógusok 40%-a – akiknek fele jelezte is a feladat hiányosságát – nem ért egyet a feladattal. A válaszadók 47%-a részben elfogadja, 13%-uk pedig teljesen elegendőnek és megfelelőnek véli a szóban forgó gyakorlatot.

A hetedik állítás (*A tankönyvben található számnevekre vonatkozó helyesírási ismeretek elegendők az ISCED 3A-ban található kimeneti követelmények teljesítéséhez.*) a számnevek után található helyesírási tudnivalók mennyiségi jellemzőivel kapcsolatos kételyeimet fejezte ki, ugyanis véleményem szerint a megjelenített ismeretek nem elegendők a diáktoktól elvárt tudásszint eléréséhez. Hasonló álláspontot képvisel a pedagógusok 27%-a is. A tankönyv által bemutatott szabályokat a pedagógusok 47%- részben elegendőnek tartja, s 26% azon válaszadók száma, akik teljes mértékben elégedettek.

A nyolcadik állításban (*A határozószókat bemutató tananyagrészt szerkezeti, tartalmi feldolgozásával...*) fogalmazódtak meg a határozószókkal kapcsolatos szerkezeti és tartalmi jellegű fenntartásaim. A második tankönyv vonatkozó tananyaga osztályozásra épült, s a viszonyított fogalom határozottsága alapján két csoportot különböztet meg: határozott fogalmi tartalmú határozószókat és névmási határozószókat. A két csoport lényegében ugyanazokat a jelentéstani alcsoportokat alkotta, vagyis lehetnek hely- és időhatározó-szók, illetve elvontabb körülményt kifejezők, ennek ellenére a szerzők csak a névmási határozószók kapcsán mutatták be az imént felsorolt alcsoportokat. Megtévesztő volt továbbá, hogy a szerzők előbb bemutatták a névmási eredetű határozószókat – miközben a névmási határozószók funkciójáról említést sem tettek – , majd a rá következő bekezdésben már a névmásoktól való elkülönülésükről szóltak. A beérkezett válaszok alátámasztják a fent megfogalmazott kétségeimet, a megkérdezett pedagógusoknak ugyanis csak a 13%-a ért egyet a határozószók ilyen jellegű bemutatásával; 60%-uk a szóban forgó tananyagot részben fogadja el; 27%-uk pedig nemtetszését fejezte ki az eljárással szemben.

A kilencedik állítás (*A határozói igenevre vonatkozó magyarázat terjedelmével, amely mindössze két mondat...*) azon a személyes értékelésemen alapult, amely szerint a vizsgált tankönyvben található határozószói igenevek kétmondatos kifejtése aligha elegendő egy középiskolai anyanyelvtankönyv lapjaira. Az összegyűjtött adatok szerint a válaszadók 40%-a hozzám hasonló állásponton van, de 33%-uk az ellentétes véleményt képviseli, a fennmaradó 27% pedig részben ért egyet a feltűnően rövid tananyaggal.

4. Összegzés

A felgyűjtött adatok alapján a használatban levő Uzonyi Kiss–Csicsay-féle anyanyelvtankönyvek nem szorították ki az iskolai használatból a 90-es évek második felében megjelent Kovács László jegyzete segédletet. Egyes középszintű oktatási intézményekben a két tankönyvet párhuzamosan használják, más helyeken pedig a régebbi tankönyv elsődleges használatát figyelhetjük meg. A vizsgált szlovákiai segédletek hiányosságainak kiküszöbölése érdekében a felmérésben részt vevő magyar szakos pedagógusok egy része magyarországi anyanyelvtankönyvek használatát javasolja.

Kiemelném, hogy a pedagógusok nagy része pozitívan értékelte a vizsgált segédlet szerkezeti felépítését, grafikai megoldásait, önálló tananyag-elsajátításra való alkalmasságát, a vonatkozó tankönyv hiányosságait azonban a felgyűjtött adatok is alátámasztják: Uzonyi Kiss Judit és Csicsay Károly szerzőpáros munkáját csupán a pedagógusok 20%-a érzi feltétel nélkül megfelelőnek az Állami oktatási programban megjelölt kompetencia alapú oktatásra; egyértelműen egyetlen válaszadó sem gondolja, hogy a vizsgált tankönyv megalapozná a legújabb pedagógiai módszerek gyakorlatbeli alkalmazását; a segédlet feladatainak kvalitatív értékelését illetően a válaszadók 73%-a nem tudott egyértelműen állást foglalni, az arányszámok hasonló eredményt mutatnak a feladatok kvantitatív értékelésének esetében is, ugyanis a vélemények a három válasz közt épp megoszlának. Kiemelendő továbbá, hogy a megkérdezett pedagógusoknak csupán 33,3%-a használja a tanítási órán *gyakran* a tankönyvet.

A kérdőív harmadik részében található kérdésekre érkezett válaszok kapcsán ellentmondást véltem felfedezni, ugyanis jóllehet a pedagógusok 40%-a azt állította, hogy a Magyar grammatikára utaló megjegyzések tankönyvbeli jelenlétével egyetért, 53%-uk mégis azt vallotta, hogy a vizsgált segédletben lévő ismeretek és a tanulók életkori sajátossága nincs összhangban egymással. Ezen kívül felettébb váratlanul ért a nyelvjárásokkal kapcsolatosan megfogalmazódott álláspont, melyből kiindulva a megkérdezett pedagógusoknak csupán kicsivel több, mint 20%-a nem bélyegezné a suksüktöt és a nákolást – a második anyanyelvtankönyv nyomán – „súlyos hibá”-nak; valamint még a melléknevekhez kapcsolódó feladatokkal összefüggésben megjegyezném, hogy a válaszadók mindössze 20%-a jelezte az illető feladatban található hiányosságot.

A kérdőív második és harmadik részében található három válaszlehetőség közül (egyetértek, részben egyetértek, nem értek egyet) az adatközlők leggyakrabban – 50,9%-ban – a „részben egyetértek” opció mellett döntöttek, vagyis a megkérdezett pedagógusok a második osztály számára készült tankönyvről megfogalmazott kérdések kapcsán csaknem az esetek felében nem foglaltak szilárd álláspontot.

Irodalom

- AkH. *A magyar helyesírás szabályai*. Tizenkettedik kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 70–83. p.
- Fischerné Dárdai Ágnes 2006. A tankönyvek megítélésének minőségi paraméterei. In Szabolcs Ottó (szerk.): *Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás*. Budapest, ELTE BTK. 104–12. p.
- Kerber Zoltán 2005. Magyar nyelv és irodalom. In Kojanitz László (szerk.): *A tankönyvek korszerűségét és minőségét meghatározó tényezők*. Budapest, Commitment Pedagógiai Intézet, 3–6. p.; 26. p.
- Lőrincz Gábor 2014. Nyelvi variativitás – a hiányzó tananyag. In Lőrincz Julianna–Simon Szabolcs–Török Tamás (szerk.): *Odbornost a metodické otázky učebnic – Zborník z medzinárodného sympózia o výskume učebnic. Az anyanyelvoktatás dokumentumainak szakmai, módszertani vizsgálata. A Selye János Egyetem TKK Mai Magyar Nyelvi Tanszékén működő Variológiai Kutatócsoport 2013–2014-es nemzetközi szimpóziumokon elhangzott előadásainak gyűjteményes kötete*. Komárom, Selye János Egyetem, 95–116. p.
- Misad Katalin 2014. A kétnyelvűség aspektusának vizsgálata a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák anyanyelvtankönyveiben. In Lőrincz Julianna–Simon Szabolcs–Török Tamás (szerk.): *Odbornost a metodické otázky učebnic – Zborník z medzinárodného sympózia o výskume učebnic. Az anyanyelvoktatás dokumentumainak szakmai, módszertani vizsgálata. A Selye János Egyetem TKK Mai Magyar Nyelvi Tanszékén működő Variológiai Kutatócsoport 2013–2014-es nemzetközi szimpóziumokon elhangzott előadásainak gyűjteményes kötete*. Komárom, Selye János Egyetem, 117–130. p.
- Misad Katalin 2015. A kétnyelvűség aspektusának vizsgálata a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolák anyanyelvtankönyveiben. In Zimányi Árpád (szerk.): *A tudományoktól a művészetekig. Az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karának tanulmánygyűjteménye a Magyar Tudomány Ünnepe 2014-es előadásaiból*. Eger, Líceum Kiadó, 72–83. p.
- Misad Katalin 2017. A helyesírás-tanítás tartalma és szempontjai szlovákiai magyar középiskolai anyanyelvtankönyvekben. In Lőrincz Julianna–Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai kutatócsoport 7, nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Komárom, Selye János Egyetem, 78–90. p.
- Simon Szabolcs 2013. Szempontok, irányzatok a tankönyvek és egyéb iskolai dokumentumok elemzésével kapcsolatos szlovákiai magyar szakirodalomban. In Ruda Gábor–Szabómihály Gizella (szerk.): *Nemzetkép és identitás az iskolák tankönyveiben. Pilisvörösvár–Dunaszerdahely–Komárom–Nyitra–Esztergom, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület–GRAMMA Egyesület–Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara–Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar–Selye János Egyetem*, 87–93. p.
- Simon Szabolcs 2017. A szlovákiai magyar oktatáspolitikai helyzet és a hazai tankönyv- és tantervkutatás újabb eredményeihez. In Lőrincz Julianna–Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai kutatócsoport 7, nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Komárom, Selye János Egyetem, 9–32. p.
- Vančo Ildikó 2013. Anyanyelv és nyelvtanoktatás kisebbségben. In Ruda Gábor–Szabómihály Gizella (szerk.): *Nemzetkép és identitás az iskolák tankönyveiben. Pilisvörösvár–Dunaszerdahely–Komárom–Nyitra–Esztergom, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület–GRAMMA Egyesület–Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara–Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar–Selye János Egyetem*, 26–37. p.

Oktatási dokumentumok

- Kritériá na hodnotenie kvality učebnice pre všeobecno-vzdelávacie predmety é.n. Štátny pedagogický ústav. http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/ucebnice-metodiky-publikacie/kriteria_vseobecno_vzdelavacie_predmety.pdf (2018. október 23.)
- Štátny vzdelávací program. Maďarský jazyk a literatúra. (Vzdelávacia oblasť: jazyk a komunikácia). ISCED 3A. http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/madarsky_jazyk_literatura_isced3a_titul.pdf (2018. október 23.)

Vizsgált tankönyvek

- Kovács László 1997. *Magyar nyelv a középiskola 1–4. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1.–4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Misad Katalin–Simon Szabolcs–Szabó Mihály Gizella 2009. *Magyar nyelv a gimnázium és a szak-középiskolák 1. osztálya számára. Maďarský jazyk pre 1. ročník gymnázií a stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák II. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre II. ročník gymnázií a pre II. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, Vydavateľstvo TERRA.
- Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák III. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre III. ročník gymnázií a pre III. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, Vydavateľstvo TERRA.
- Uzonyi Kiss Judit–Csicsay Károly 2012. *Magyar nyelv. Tankönyv a gimnáziumok és a szakközépiskolák IV. osztálya számára. Maďarský jazyk. Učebnica pre IV. ročník gymnázií a pre IV. ročník stredných odborných škôl*. Bratislava, Vydavateľstvo TERRA.
- Dr. Uzonyi Kiss Judit 2008. *Magyar nyelv a 10. évfolyam számára*. Celldömölk, Apáczai Kiadó.
- Dr. Uzonyi Kiss Judit 2009. *Magyar nyelv a 11. évfolyam számára*. Celldömölk, Apáczai Kiadó.
- Dr. Uzonyi Kiss Judit 2010. *Magyar nyelv a 12. évfolyam számára*. Celldömölk, Apáczai Kiadó.

VERONIKA JAKAB

ON THE STATE OF MOTHER TONGUE TEXTBOOKS OF HUNGARIAN SECONDARY SCHOOLS IN SLOVAKIA

The subject of this study are the mother tongue textbooks of secondary grammar schools and vocational schools with Hungarian as the language of instruction, in particular the study-aid for the second grade. In order to map the pedagogues' opinion regarding the content, structure and methodological solutions of the examined textbooks, I conducted a survey in January 2019, and this study is intended to present the collected data.